

Шурганів хутір

Олександр Мінович

Одразу за Києвом, неподалік Бучі, під лісом – одинока хатина з великим обійстям, без огорожі. Нема від кого городитися, до ближньої оселі кілометрів зо п'ять, а то й більше.

Привілля... Ні тобі сусідів, ні міліції, ні сільради, ні колгоспного бригадира. Все десь там, у селі з радянськими порядками, а тут хоч голяка ходи, хоч криком кричи – ніхто не почує, ніхто слова не скаже.

Гуси, кури, теля чи корову випускай без догляду на цілий день – нікуди не дінуться, з усіх боків яруга глибока, не перейдуть. Випасу навкруги – на ціле стадо хватило б. Єдина дорога, що ледь пробивається в траві двома піщаними стежками закрита в яру вільховими жердками на дубових кілках.

Життя – мов на острові...

Юхрим сидів біля хати, гріючи старе тіло на весняному сонці. По черзі підставляв то спину, то боки, мружився, коли піднімав високо голову.

– Бать, ви б щось зробили полезного, чим так сидіти без діла. Взяли б держака до лопати вставили, то ж робота не важка, якраз для вас. Он грядку скопати тре під цибулю, – спробував відволікти батька від приємного заняття його старший син Петюля – високий, чорний чолов'яга, схожий, як усі Шургани на цигана.

– Сам і роби, як тобі треба!.. Я вже своє відішачив. Маю право на сонці посидіти. А вас ціла хата бездільників – чим будете займатися? Хоч би хто на роботу пішов... не, бач... сидять сиднем і ждуть, коли манна з неба падати почне. Мені то хоч пенсію платять, а ви, якби не худоба – не мали б шо в рот укинути.

– Ваша пенсія, наче реп'ях на хвості в собаки – махне добре й сліду не останеться, ще й четверть теї вашої пенсії забирають за те, що города маєте, тільки на три пляшки казьонки хватить. Найшли чим хвалитися.

Насправді Шургани лінттями не були, сиднем не сиділи, держака буде кому вправити, то тільки так кололи-шпидали одне одного, щоб до праці ще більше спонукати. Жили не бідно, вміли заробляти. Ліс, поле, корови, птиця давали можливість мати копійку. В колгосп на роботу ніхто не ходив. Числилися за лісництвом, різноробочими. Заробітку там – кіт наплакав, однак працевлаштовані, трудові книжки заведені, аби за тунеядство в тюрму не потрапити. Весною в лісі посадити щось, взимку зрізати-звезти, а так, щоб зранку до смерканку – то ні. Більше своїм хазяйством. Коли на себе, то й зиск маєш, і ніхто не понукає, не стоїть над душею, як у колгоспному селі або на місцевому склозаводі.

Три корови, зо три десятки курей, майже стільки ж гусей, качок, індиків давали і яйця, і м'ясо, і з чим на базар у Ірпінь, а часом аж у столицю. Хіба з таким треба ще якоїсь роботи? Тільки одне – справлятися потрібно вміти. Щось із колгоспного прихватити, щось із лісу привезти, коли добре смеркне, щось вчасно продати-купити...

Раніше такого господарства не було й близько. Юхрим із Лікорою щодня ходили на торфорозробки, там і пенсію невеличку заробили. Проте одну на двох, бо Лікора не виробила потрібного стажу, не ходила на роботу, коли малих дітей гляділа. Вдома тоді тримали хіба курей трохи й собаку, на більше не спромогалися – і часу не мали, і кормів не знали де взяти, а ще боялися. З дитинства в голові надовго засіло розкуркулення. Тоді всякого, хто хоч щось мав, у вороги записували, з хати викидали.

А син Петюля вже страху не мав. Прийшов із армії й заявив:

– На заводи вкалувати не піду, хай там дурніших пошукають!.. Надоїло мені ще на службі, як командують, дихати вільно не дають. Начальники різні над тобою, наче п'явки. Правила їхні: туди не ступи, цього не бери. Звик я тут, на нашому хуторі, змалечку до свободи, більше запрягти себе не дам.

– Хе! Не піде він на заводи...Та тебе ж силою заставляють. У них все на учоті. Думаєш, проморгають? Не жди... Зараз участковий присуне по твою душу. Не встроїшся кудись – швидко сплетуть тобі лапті, – застерігав батько.

– Ну, то треба знайти десь прилаштуватися, аби не чіплялись, і щоб можна було не весь час, не цілий день, а так, для годиться.

– Де ж ти таке знайдеш? Хто тобі таке місце зготує? Нібито захтів, а воно вже й саме прибіжить. Треба покумекати, подумати, може що й вийде... З лісником би перебалакати, в них там, кажуть, люди требуються на сезонні, чи то які там роботи, хто їх там знає, як пишеться, але шось таке наче є.

– Вам і карти в руки – перетріть із ним, будем надіятися – пофартить.

– Добре, спробую... Але, що робити будеш, із чого жити?

– Хазяйство розведу, давно собі над цим маюся. Чогось мені здається – піде діло. З такими просторами навколо хати хіба не вийде?

– Ризиково... засічуть, що ми тут гроші робим – зведуть зі світу...

Лісникові Юхрим виставив добрий могорич, із тої пори вся сім'я знайшла там ніби притулок, аби було все, як "положено".

Лікора з Юхримом мали крім старшого Петюлі, двоє менших – Гришу й найменшого – Колю. Ці ще до школи ходили, у восьмий та дев'ятий. Такі були "зірвіголови" – ради не можна було дати. Де не посій – там вродяться. Що не вчиниться в Бучі погане, що не накоїться, без них не обійдеться. Садки чужі обнести, бійку затіяти, з самопала в закинутому парку постріляти, озером на тонкому льоді шугати-провалюватися, з високої кручі пірнати – все брати Шургани. Скільки не намагалися вчителі на них управу знайти – та де там – хутірська свобода й анархія, схоже, сиділи у них в крові.

Порішивши з роботою, не відклав у довгий ящик Петюля й женитьби. Взявся до цього з підходом, із задумкою хорошу й працювиту знайти, щоб разом до діла братися. Недільними вечорами сідав на велосипед, їздив в Бучу, Мироцьке, Немішаєве. Там у клубах кіно, танці, дівчат гарних, неначе грибів у осінньому лісі. Яких хоч вибирай – чорнявих, білявих, високих і не вельми. На Петюлю одразу западали, циганська врода так і манила. Хлопець же дівчат не сторонився, легким був до цього – не одну провів

додому, не з одною палку ніч провів, проте своєї ніяк не знаходив.

Нарешті впала Петюлі в очі така собі, неприглядна, непоказна, однак то здалека, а ближче – відірватися не можна. Йшло від неї якесь тепло чи що, не знати, але дуже вже притягувало хлопця. Запросив до танцю, обійняв за стан, доторкнувся до рук, волосся й немовби втонув. Відразу схватило-проникло: моя!

Виявилось, приїхала в гості до тітки в Мироцьке, деś із-під Тараші. Давно відомо: до всякої чужої хлопці ласі – новизна, загадка.

– Ти звідки така знайшлася в наших краях? – приступив до дівчини Петюля.

– Звідти, де вже таких більше нема.

– Шо, всі повиїжджали? Ніхто не встався?

– Порожнє село... Чого це тебе так волнує?

– Та от думаю, як тебе хтось підхватить-закадрить, то де мені ще таку знайти?

– А нашо?

– Нравишся мені... В нас таких немає... Гарна!..

Петюлі набили морду після першого проводу дівчини додому, аби не ліз, куди не просять, не зазіхав на новеньких, на таких і своїх хватає. Приїжджає не знати звідки, з якогось хутора забитого, ще й дівчат відбиває.

Проте хутірський кавалер був не з лякливих. Проходив вдома тиждень, не показуючись нікому, з "фанарями" під очима, потім підстеріг тих, хто бив гуртом і наодинці добре оддячив, щоб знали. Так, аби не мали більше охоти нападати. Після цього став не боячись ходити до таращанської Галі щовечора.

Спочатку вона наче сторонилася хлопця, його чорних жагучих очей, напору нахабного, відчайдушності, з якою пішов проти гурту місцевих, однак, скоро відчула – до неї він із іншим, по-другому. Тонко, м'яко, так мовби пухом стелиться-обвиває, неначе боїться щось крихке розбити. За руки тримає, мов пташенятко мале гріє. Як тут не розтанути? Як мимоволі не прихилитися?

Стали зустрічатися, простоювати щоночі майже до ранку під тітчиною розлогою шовковицею. Не зчулися – а вже й не можуть одне без другого. День стає таким довгим – дочекатися сили немає: коли звечоріє, коли можна впасти в такі обійми, в яких про все на світі забуваєш, у яких дихаєш немов одними на двох грудьми, еднаєшся-сплетаєшся в одне тіло, коли шепіт стає найкращою музикою, а погляд – чарами-гіпнозом.

А там, дивись, і оженились.

Весілля справляли в молодії. Господарство стерегти й доглядати залишили менших. Старші подалися зі сватами знайомитись, молодого супроводжувати.

Цілий тиждень пили-гуляли-веселились. Возили селом на візку свекра зі свахою, рубали сокирою хвоста мотузяного, а там і штани на тестю, аби світив голяка, не гордився перед зятем, мили тещі ноги в ночвах, переносили її через багаття, щоб із димом злий дух вийшов, бояри вносили в хату молодії ялинове гільце з круглим калачем на вершечку, а місцеві хлопці старалися його одібрати й зламати, викрадали молоду, садили її на кожуха, роздягали до ночі з молодим, знімали вінок і в'язали

хустку після такої ночі, вже не дівчині, а молодиці, збирали перепій, кричали "гірко", сходилися "на кури" на п'ятий чи шостий день по весіллю, співали пісень "до хрипоти": молоді - і старих і нових, радянських, а старші своїх, часом столітніх, танцювали "до упаду", билися, цілувалися, тягли під руки п'яних додому, наїдалися до гикавки, заливалися самогоном...

Ну, словом, все, як в людей, як на весіллі.

Гриша й Коля ніколи не сиділи на шиї в батьків. На свої потреби знали, де гроші знайти. Мабуть, дуже сприяла до цього хутірська вольниця. Літом їхні однокласники в піонерські табори марширувати, строем ходити, пісні піонерські розучувати, а хлопці ягоди, гриби в лісі збирають, продають аби свою копійку мати. Вдалися й до хитрощів, на які мало хто здатен, мало хто додуматися зміг би. Коля зметикував:

- А давай будем вужів продавати, он їх скільки в лісі!

- Хто ж купить, де такі дурні знайдуться?

- Знаєш, що я придумав: якщо голови повідрубувати, на палку нанизати й добре підсмажити-закоптити - за вугрів підуть. Курортники у Ворзелі купуватимуть. Думаєш розберуться? Про вугрів чути-чули, а які вони ніхто й не пробував, може хіба один-два знайдеться, то тих обминати будемо... і всього то.

Як здавалося б не дивно, а таки купляли. Хтось із цікавості, а комусь до випивки якраз не хватало. Малим продавцям же, дивись - і за день карбованець, а часом то й зо два.

- Грошенят заробили - тепер шиканем-погуляєм! - пообіцяв Гришка. - В Київ поїдем, там фільмець класний іде, французький, мені хлопці казали, про якогось Фантамаса. Таке показують - нашим і не снилося.

- Давай! - загорівся Коля. - І морозива купим, і пиріжків з лівером, я такі люблю, колись мати привозила. А морозива, давай по три пачки... кожному... і води з сіропом із автомата.

- Ех, жалко вужів не стало - всіх виловили.

Галя прийшлася Шурганам, немов своя, неначе вродилась на хуторі. До праці беручка, запопадлива, в мові дотепна. У перший же день, за старим сільським правилом, схопилася до сходу сніданок готувати. Правда, говорила трохи незвично: "хвутбол", "хвіранки", "тю на тебе!", однак, таким навіть внесла привід для потіхи, дала можливість язика почесати, посміятися злегка. Оскільки не зобіжалася, то цим тільки підняла собі ціну, поваги заслужила.

Коли старший син трохи натішився своїм оженінням, трохи одійшов від солодкого забуття - вернувся до задуманого. Зібрав сім'ю на нараду, став тлумачити, що в голові засіло й не давало спокою:

- Треба нам справжнім ділом зайнятися!.. Стільки живності маєм, стільки поля, рук робочих, хлопців, що сили не знають куди діти - і цим не вмієм вдало розпорядитися, заробляти, гроші добрі мати.

- Колгосп свій закладемо? Чи може банк краще грабонуті? - їдко вставив Юхрим.

- Нема чого насміхатися... банк... колгосп... Вислухайте спочатку... У нас три

корови, дві телички, які от-от телитися зачнуть і доїтися стануть. Буде все добре – скоро ще приплід матим. Молока – залийся, хоч цілий день пий, не вип'єш. А можна продати, й гарно продати.

– Хто його тут купить?.. В кожного по селах своя корова в дворі? За безцінь хіба шо? – заперечила Лікора.

– В селах не куплять, чиста правда, а в Києві – піде, зоглядіться не встигнем. Тільки не молоко... Воно дійсно сильно не потягне. А от сир робити – це штука гожа. Можна піднятися. Я готувався, дещо вивчив. В армії мені один грузин розповів, шо воно й до чого, то я записав на всяк випадок, думав згодиться. Вони в себе там споконвіку сири варять. Не така вже й важка наука. Візьмемся й піде, мов із маслом. Від кожної корови літрів зо тридцять в день можна мати. А це, як із усіх – літнього дня сто п'ятдесят буде. З літра молока вийде двісті грамів сиру, от і порахуйте.

– Ну розбагатієм, і шо? Шо нам від цього? – насмілився Гриша.

– Моторолера хочеш?.. "Верховину"?.. таку як у директора вашого... або теліка цвітного?.. А Галі куртку справим кожану, щоб додому поїхала, і всі ахнули, щоб і в їхньої головихи такої не було... Мотоцикла купим... з каляскою... в Київ поїдем, наче білі люди, може в цирк, або навіть в ресторан... Шо: погано?

– Та нас зацапають, не встигнем і сісти в той мотоцикл!.. Спитають: де гроші взяли? Обуржуїлися?.. заїлися?.. в капіталісти подалися?.. Таких розумних багато було – знаєш куди поділися? – вирішив пострахати Юхрим, хоча очі його блищали, видно, пройнявся синовими планами.

– Київ великий – не сцапають, а гроші, скажем, родичі на весілля подарили. Хто їх зведе-порахує? Мало там шо, скільки вони нам передали-перепили? Я вже над цим мозкував – не докажуть.

– А чим кормити корів будемо, це ж скільки всього треба? – сумнівалась Лікора.

– Нема за шо переживати... Сіна в лісі, навколо дальніх боліт, коси, хоч на ціле село, туди ніхто не забирається – далеко. На зиму буряків заготовим, трохи своїх, а трохи купим, а ще краще обмінюєм на сироватку, її в нас не буде куди дівати, а людям для свиней згодиться. Аби тільки ви хтіли вертітися й взятися разом до діла, а там, побачите, вигорить, точно вам кажу, не сумнівайтесь!

– Сироватку я знаю, кому збути. На Старояблунській у Бучі один чоловік візьме, питав мене колись на базарі, – включилась Лікора, неначе згоджуючись вже зі старшим сином.

– Я підписуюсь! – захопливо Галя, мабуть, бачила вже на собі куртку-шкірянку.

– І ми! – хором хлопці-школярі. Тільки ж дивіться, не вбманюйте, сказали моторолера, знать моторолера, все щоб по-чесному!

– Боюсь я... ой боюсь, якби чогось не вийшло. З властю в такі ігри грати – собі дорожче. Ну, але молоді, та й час ніби вже не той – спробуйте, чим, як то кажуть – не шутять. Може й вигорить... – майже згодився найстарший із Шурганів.

Перші спроби, наче в тій приказці про млинці, вийшли невдалі. Прийшлося сир курям викинути. Однак, як щось робиш, то тому й вчишся. З другого-третього разу

пішло. Спробували – самі язиком зацмокали:

– Хе! Не гірше магазинного... Такий продукт піде за милу душу!.. І сметану не мішало б на продаж пустити – нам її стільки не треба.

Завертілася машина...

По черзі то Лікора, то Галя в супроводі Петюлі вирушають на київську електричку, хлопці-школярі підвозять сумку велосипедом. Хто вдома залишився, той свою роботу робить – доїть, цідить, варить-місить, віддушує.

В столиці виходять на Борщагівці, йдуть до ближніх багатоквартирок і там, у дворі, гендлюють. Хтось із жінок продає, а Петюля здаля наглядає, виторг забирає, аби продавщиці менше грошей при собі мали, коли хтось причепиться.

Для меншого ризику виробили правила: весь товар при собі не тримати, щоб у заздрісні очі не кидався, а підносити по мірі реалізації, якщо ж міліціонер випадково нагряне – відкупатися, хабаря не жаліти – п'ятірку сунути в лапу не вагаючись.

Спочатку міські хазяйки ставилися до сиру з недовірою, незвично, щоб таке в дворі продавали. Сметана ще куди не йшло, а сир – із таким раніше не стикались. Проте розпробували – і відбою не стало. За якийсь часок, дивись, і сумка порожня. Постійні покупці з'явилися, стали наперед замовляти, декому з вигідніших, які більше брали – в квартиру заносили.

Пройшло трохи часу – Шургани придбали меншим синам моторолера. Гриша з Колею гасали на ньому не злізаючи. Стали вечорами пропадати на гульках, дівчат катати. Моду таку завели: посадять між собою гарну дівчину, обнімуть із усіх боків і летять бучанською вулицею на заздрість ровесникам. Старшокласницям біля школи хвацько пропонували:

– Ей, мала, ходи прокатаємо з вітерком!

Учобу закинули. Восьмого й дев'ятого класу вистачило. Дальше вчитися не захтіли, на роботу не йшли, вважали, що все рівно скоро в армію заберуть. А поки що вдома є чим зайнятися. На дальньому лісовому болоті сіно косять-звозять-складають, коло худоби пораються, в городі копаються – моторолер відробляють.

Галя чекала первістка, покруглішала, в Київ їздити перестала. Лікора обхажувала її, немов дитину малу, не давала нічого до рук взяти:

– Ти, доцю, бережися, важкого не бери, як треба – мене клич, посидь-полеж, без тебе впораємся.

Юхрим посміхувався:

– Невістка, наче пані стала, ач, як свекруха впадає, внука не діждеться. Але то добре, будем мати ще одні робочі руки, Петюлю не заставлятимуть біше податок за бездітність платити.

Коли жінки обсілися-обклалися новими клопотами, мусив найстарший із синів Шурганів сам їздити в столицю торгувати. До певної пори не мав із продажем жодних проблем. Дільничий інспектор отримував інколи свою мзду, покупці знали, коли й куди виходити за товаром, скільки платити. Тільки, здавалося б, встигай виторг рахувати. Проте ж, ні. Прийшла неочікувана спокуса, кажуть де гроші – там завжди й вона.

Запала на Петюлю міська молодичка з грайливими очима, начебто жінка якогось міліцейського начальника. Вертка, вродлива, улеслива, так вміла підійти, зловчитися-підкотитися, що рідко який чоловік міг би встояти, а тут – коли вдома жінка вагітна, коли з рідною жінкою не до любовщів, то й поготів. Як можна відмовитись? Хутірський кавалер і піддався.

Між ними вже давно щось проскочило. Гнучка, неначе вербова лоза, Оксана, яку в дворі всі звали "майорша", проходячи повз Петюлю кидала на нього зазивним поглядом, загравала:

- Ей, чорнявий, шо по чом у тебе?
- Як для кого, для такої кралі може й за так, шось найдеться!
- Не, я задаром не хочу, ти в тридцять другу квартиру принось, а там розберемся!
- Такій кадрі чом і не занести!
- Не кадрай, не закадрив ше... Ух! Очі твої циганські!

Як і просила, заніс їй у квартиру свій товар молочний. Не встиг поріг переступити – таке шаленство завертілось, голову зірвало. Не змовляючись кинулись в обійми, обсипали жаркими поцілунками, задушились-забились в чомусь бестямному-непідвладному, немовби пожираючому зовні й знутри. Зійшлися такі дві гарячі натури – якби їх енергію у вибух вкласти – цілий квартал у повітря міг би злетіти. На хвилину передихали – і знов кидались в обійми. Такою пристрасстю охопило, мовби в огонь шпурнуло.

З того разу й дня не проходило, аби не зустрілися. Петюля готовий був і торгівлю свою кинути, але ж тоді приводу не було б у місто їздити, до майорші в квартиру заходити. Старався швиденько розпродатися – і до Оксани, знову поринути в огненне шаленство.

Якось у перерві між любовщами в тридцять другій квартирі вигледів Петюля фотокарточку за склом у серванті:

- Чоловік напевно твій? Майор, міліціонер, я думав жартують... Шишка, мабуть?
- Шишка. В главку працює.
- Не боїся, шо порве нас?
- Не-а. Хай він боїться... чуть шо покину і все... я вже йому так колись заявляла. Не хоче, щоб йшла. Але й не може нічого – нехай терпить.
- А мене?.. Зітре ж у порошок, як попадемся.
- Чого маєм попастися?.. Носиш мені молочку, інколи чайком пригощаю... хто може більше побачити?.. А язики почешуть і перестануть, якби доказів не було.

За рік Шургани зуміли добре свою справу наладити й заробити гарні гроші. Придбали кольоровий телевізор, на щастя, світло до хутора було проведене, змайстрували прибудову до хати, обновили купили для жінок, задумали гроші збирати на мотоцикл із коляскою, а може й навіть на машину, якщо все піде за планом.

Відомо, однак: людина задумує-планує, а якась дрібничка рушить ті задумки, наче діти будиночки з картону, підставляє підніжку, немов гравцям на футбольному полі.

Такою підніжкою виявилась майоршина сусідка. Теж накинула оком на гарного

хлопця, який розвів торгівлю коло їхнього будинку. Пробувала підхід до нього знайти, але взаємності не відчула. Тільки заздрість до Оксани зародилася. Тій, бачите, все, а їй нічого, начебто, ми з іншого тіста зроблені.

Потершишись раз-другий біля хлопця, не витерпіла, зірвалась, знайшла привід – до сметани причепилася:

– Шось вона в тебе кисла, і розбавлена наче... Хіба таке можна людям всовувати, совість треба мати, ше й за такі гроші!

Петюля на провокацію піддався:

– Не бери, як не підходить!.. Хто тебе заставляє? Кисла їй... розбавлена... другим не кисла, ніхто претензій не має. Іди в магазин – купи собі, яка на тебе дивиться, а від мене одстань і не підходь більше! Сієш тут недовольство, мабуть, чоловіка не маєш, щоб зло було на кому зігнати!

Про чоловіка попало, неначе в яблучко, завело-розізлило.

– Ти, селюк, мені не вказуй, де купувати й на кому злість зганяти!.. Без твоєї поради обійдемося!.. А сам забирайся звідси, щоб більше не бачила, розвів тут антисанітарію!.. Йди інше місце шукай, поки я добра!

– Добра вона... Та такі... добрими зроду-віку не бувають. Де ти бачила ту свою санітарію, чи що ти там торочила?

– Ах, так! Ну підожди, я тебе провчу, будеш знати, як патякати! Ти бач, який вишукався!.. Бугай здоровий – сиром він торгує!.. Люди зранку за верстатами стоять, а він тут у тінючку прохлаждається, спекулянт проклятий! Я тобі так не оставлю!

І не оставила.

Написала купу скарг у різні інстанції, що невідомий чоловік у дворі краденим сиром торгує, що веде себе непристойно, чесних людей ображає, що чого доброго ще потравить когось. А на додачу Оксаниному майору нашептала про часті Петюлені відвідування, застерігла, аби не допустив у сім'ї розпусти, поставив відвідувача на місце, поки не пізно, а то може вже й пізно.

Скарги направили в районну міліцію, а там довго не розбиралися, вислали наряд і забрали Петюлю для "вияснення". Чоловік пробував оправдовуватися, голосно кричав, в надії на підтримку жителів ближніх будинків, що нічого й ні в кого не крав, що немає такого закону просто так людину заграбастати, що своє може продавати де захоче, але цього до уваги не взяли, на підтримку ніхто не вийшов. Петюлю заштовхнули до міліцейського "бобіка" й повезли до райвідділу. Там надавали стусанів, підступно вдарили кілька разів так, аби відчув де печінка знаходиться, й закрили в камеру разом із волоцюгами.

Після такого безчинства й наруги хлопець замкнувся й відмовився говорити з міліціантами, навіть не казав хто він та звідки. Хоч і отримав за це ще кілька ударів, проте вуст не розімкнув. Виникла проблема, що з ним таким робити, однак, відпускати не збиралися. Посидить трохи – порозумнішає, заговорить, куди дінеться.

На хуторі поселилася тривога – пропав старший син, не вернувся додому з Києва. Чекали й надіялись, що прийде, аж до середини ночі, спати ніхто не лягав.

Заспокоювали себе, що може нічого поганого не сталося:

- Всяко буває, може електрички відмінили, або запізнився на останню. А може заснув і проїхав свою зупинку, а тепер сидить десь аж у Коростені.

- Аби тільки нічо хужого не було.

На другий день надія на повернення остаточно розвіялася. Петюля вдома не показався. Потрібно було щось робити.

Юхрим одягнувся в чисте й пішов у Ірпінь, в міліцію, заявляти, що син пропав.

Черговий міліціонер записав прикмети пропалого сина й сказав іти додому - повідомлять, коли знайдеться. Петюлю внесли в "сводку" пропалих, яку доводили до відома по всіх районах.

В Ленінградському райвідділі таку інформацію прочитали, особу Петра Шургана встановили. В той же день тут було призначено "совещаніє". Прийшов прокурор, зібралось міліцейське начальство - вирішували, що його із затриманим Шурганом робити.

- Давлять на нас зверху - і з главку, і з райкому, шось треба рішати!.. Такий шум підняли, начебто ми в районі підпільний цех під самим носом проморгали, цілу сироварню, - почав начальник міліції. - Садити його, й іншого виходу немає!

- За що садити? То ж не так просто: взяв і посадив. Це ж під якусь статтю потрібно підвести. А воно ніби нічого не порушив. Крадіжки, виясняється, не було - своє продавав. За що його посадиш? - пробував перечити хтось із слідчих.

- Дак нада сискать такую статью! - втрутився прокурор. - Что ж ми ево атпускать будем, штоб, значит, дальше разводіл сваю ету, как ево...

- Ну то може підкажіть нам, ви ж краще знаєте, за що нам його, вам же видніше. І як там в суді?.. Не буде проблем?.. Не повернуть нам справу назад?

- Суд беру на себя!.. А статью... я знаю... может за хуліганство пустіть... Как он... ругался прі задержаніі?

- Щось там кричав, мабуть, і ругався... Хуліганство?.. може й пройде в суді... ми ж того року таке вліпили одному за зрізану ялинку біля райвиконкому... і пройшло. Давайте спробуем!.. Тільки ж із судом все-таки треба домовитись, не забути.

- От і порішили! - знову взяв слово начальник райвідділу. - Значиться так: пишем йому хуліганку і сопротівленіє работнікам міліції, свідків пошерстіть на місці, може хтось у нас там на крючку, задійте, як положено. І обшук проведіть у них на хуторі, чи де він там живе, може шось ще знайдете. Все, касаємо занятія їхнего - ізьять! Будем щитати вешдоками!.. Всьо панятно?

- Так точно!

На хутір висадився цілий десант, на двох машинах. Від міліцейських кашкетів у дворі почервоніло, немов від маку на городі.

Обтрясли-обшукали всю хату, все обійстя, залізли у всі кутки, у всі шпарини, перекинули вверх дном, що бачили й що до рук могли взяти. Немовби орда чужинська пройшла.

- Скажіть хоч, що шукаєте, може ми самі оддамо, - пробував найти мову з

непроханими шукачами Юхрим.

- Сиди нишком! Знайдем - скажем.

В кінці кінців, коли все перекинули-перевернули, прямо спитали:

- Самогонний апарат де прячеш?

- Шо ви, люди, ніколи й не водилося в нас такого!.. Ми в роботі цілими днями. Коли пити? Буває в празник посидимо, то тоді й магазинної хватає, схочем домашньої - в селі у любій хаті візьмем, нібито ви не знаєте... Апарата не шукайте - нема, тільки зря пилюку піднімаєте.

Міліціанти описали все майно, всю худобу й навіть реманент - сокири, лопати, вила, граблі. Написали щось заковиристе на папері й змусили старого Шургана підписатися. Виходило, що все нажите майно тепер передали йому на "временне хранение" із заборonoю користуватися, з грізним попередженням: при втраті буде нести відповідальністю по закону. Добре - Галя встигла гроші заховати, аби ніхто не знайшов, а хлопці свого моторолера відігнали вчасно до лісу, де прикидали гіллям, щоб ніхто не помітив.

Через кілька днів корів перегнали в колгоспний корівник - там будуть стояти, знову до "вияснення". Поле навколо хати переорав колгоспний трактор, тільки невеликий клопоть залишили, під городину, збиралися чимось засіяти. Була чутка, що Шурганів хтіли переселити в село, хутір їхній ліквідувати, аби не мали змоги "капіталізм взрощувати". Однак помешкання хоч якогось у селі не знайшли, то так і залишили.

Петюлі вліпили за хуліганку три роки. Галя невдовзі знайшла в капусті хлопчика - чорнявенького, циганкуватого, як усі Шургани.

Хутір без худоби й старшого сина спорожнів-спустошів, мовби після якоїсь епідемії. Зимом дороги занесло величезними копицями снігу, завірюха закрила хату по самі вікна. На самоту хатину нападали звідусіль холодні безжальні вітри, що проникали в кожні шпарини, мовби колишні гості-міліціанти. Звиклі до роботи люди не знали куди себе подіти.

Проте, як відомо, все проходить... І зима, згідно вказівок зверху, врешті-решт кінчається. Сніг почорнів, злипнувся, побігли з нього до яру булькотливі ручаї, з лісу запахло черемхою, бузком, на стару вербу вернулися буслі. Життя ж не кінчається, не стоїть на місці, йому міліція та прокурор не указ.

Старий Юхрим знову сидів на сонці, гріючи задубілі довгою зимою кості, мружився коли піднімав уверх голову.

- Бать! - вийшла на двір Галя. - Треба вже нам до старого вертатися. Шо нам втрачати?.. Візьмемося разом і все наладимо. Тепер будем розумніші - вже так не попадемося, я на Бессарабці з одною домовилась. У неї там все схвачено, їй буду товар возити. Гроші є, купимо пару корів та й почнемо. Поки Петюля вернеться, все буде як раніше, а може й краще. Гляньте, поля ж скільки, колгосп так і не спромігся засіяти.

- А шо, давай!.. Покажем на шо ми здатні!.. Я підписуюсь!

- І ми!

- І я! - ніби промовив за ними весь хутір. Хутір Шурганів.